

בית מדרש נעימ"ה של קהילת דגל יהודה
שבת בחקתי תשע"ח

ראשון לציון הנה הנם

חכם חיים אברהם גאגין 1787–1848 שיעור שני

סבל ויגון נורא סר צלם מעליהם, אין להם שום מגן וחסה, נתונים בידי שוטרים והפחות לעשות בהם כטוב וכישר בעיניהם. משלמים מיסים ממסים שונים חדשים לבקרים, קניינם לא בידם ואף לא ירהבו את נפשם להתלונן ולצעוק חמס על העושק והמרודה הנעשה להם... חיייהם גם כן תלויים מנגד.

"בנימין השני" (ישראל יוסף בנימין), 1847

אוכלוסיית ירושלים בסביבות 1840 משוערת כ-11,500, מהם 3,000 יהודים, מהם 2,500 ספרדים.

- * 1839 – תחילת רפורמות התנזימאת
- * 1840 – עלילת דם בדמשק
- * 1840 – ירושלים הועלתה לדרגת עיר־מחוז
- * 1841 – חכם גאגין נתמנה כחכם באשי בהמלצת החכם באשי של איסטנבול
- * 1845 – נפתח בית חולים של המסיון הנוצרי
- * 1854 – נפתח בית חולים משגב לדך בעזרת משפחת רוטשילד

ויקרא כו ב-ו

אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ	וּמִקִּדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה':
אִם בַּחֲקוֹתַי תִּלְכוּ	וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ
וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם:	וְנִתַּתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם
וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה	וְעַץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיֹו:
וְהִשִּׁיג לְכֶם דִּישׁ אֶת-בְּצִיר	וּבְצִיר יִשָּׂיג אֶת-זֶרַע
וְאָכַלְתֶּם לַחֲמִכֶם לְשִׁבְעַ	וַיִּשְׁבַּתֶּם לְבַטַח בְּאֶרְצְכֶם:
וְנִתַּתִּי שְׁלוֹם בְּאָרֶץ	וַיִּשְׁכַּבְתֶּם וְאִין מִתְרִיד
וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה מִן-הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא-תֵעָבֵר בְּאֶרְצְכֶם:	

פירוש רש"י על פסוק ג'

אם בחקתי תלכו. יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו? שתהיו עמלים בתורה:

מתוך הספר חיים בירושלים

סמיכות את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה' אם בחוקתי תלכו ופירש רש"י ז"ל שתהיו עמלים בתורה ע"כ, יובן בהקדמת מה שאמרו ז"ל לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא שמרו שמטין ויובלות,¹ גם נקדים מה שכתבו המפרשים דטעם השמיטה הוא משום דבשש שנים בטלו י"ב חדשים שלא לומדים ועוסקים בתורה כמו שאמרו ז"ל במתותא מינייהו לא תיתו לי בימי ניסן ולא בימי תשרי² לזה ציוה ה' לשבות בשנה הז'

¹ גלות בא לעולם על עובדי עבודה זרה ועל גלוי עריות ועל שפיכת דמים ועל השמטת הארץ **אבות ה ט**

² א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן (פירוש רש"י: ימי הקציר) וביומי תשרי (דריכת הגתות והבדים) לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שתא (אל תגראו לפני, כדי שלא תטרדו במזונותיכם כל השנה) **ברכות לה ב**

לתשלום הי"ב חדשים וכדי שיהיו פנוים לעסוק בתורה, וזה נראה לי כונת הסמיכות את שבתותי תשמורו דהיינו שמטיין ויובלות ומקדשי תיראו שלא יהיה חרב כשתשמרו שמטיין ויובלות ועיקר טעם השמיטה הוא כדי שבחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה

או נאמר באופן אחר בהקדים מה שכתוב בספר ש"י [?] דף מ"ט טעם השמיטה הוא כדי שלא יאמרו שארץ ישראל ירושה היא להם ויחזקו בטענת אנוסים בקבלת התורה. לזה אמר הלא תדעו שהארץ שלי ומדינא דמלכותא חיבים בקבלת התורה ואם לא אגרשנו מן הארץ יעויין שם, מעתה יובן הסמיכות את שבתותי תשמורו זו שמירת שמטיין והיינו טעמא כדי שבחוקתי תלכו ואת מצותי תשמורו ולא תהיו טוענים אנוסים וכו'

מתוך אהל מועד של חכם שמואל בן משולם ירונדי

שער קריאת שמע דרך א נתיב א

(א) אמר רבי אליעזר בענין שהקב"ה מקלס לכנסת ישראל, כך היא מקלסת אותו, הקב"ה קלסה, אשריך ישראל מי כמוך, והיא מקלסת אותו, מי כמוך באלים ה', הקב"ה קלסה, מי כעמך ישראל, וכנסת ישראל מקלסת אותו, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד

(ב) וחייב אדם לקרוא שמע בכל יום פעם א' בזמן שכיבה שזהו בלילה ופעם אחד בזמן קימה שזהו בבוקר, וזהו בשכבך ובקומך

(ג) ובירושלמי ביארו שעשרת הדברות נכללות בפרשיות של קרית שמע

(ד) ושני עיקרים יש בפרשה של שמע, הא' הודעת האחדות, והב' להאמין שהשגחה דבוקה בנו יותר מבאומות וזהו אלקינו כמו שופטינו ומנהיגנו, וכולל בפסוק ואהבת מצות האמונה והיינו בכל לבבך, ומצות אשר מהן מתפעלת הנפש במאכלות אסורות וביאות אסורות והיינו בכל נפשך, ומצות התלויות בממון והיינו ובכל מאודך.

מתוך סביב האהל של חכם חיים אברהם גאגין

לבית שמאי ובין לבית הלל ב' פעמים בכל יום קורא, ונחלקו היאך קורין אותה. ובית הלל דריש לקרא דושכבך ובקומך בשעה שבני אדם וכו' וזהו שכתב רבינו אחד בזמן שכיבה וכו' כסברת בית הלל והקדים רבינו קרית שמע של לילה כדרך שבחר לו התנא וכלישנא דקרא ובשכבך וכו' וכמו שכתוב בגבמרא דף ב' א'

ומה שכתב בירושלמי ... ובספר יד אהרן ז"ל⁵ בסימן ס"א העתיק ירושלמי הזנכר על סדר הקרית שמע דצריך לכיין בהם באמירת קרית שמע אם עבר על אחת מהם עיין שם.

ומה שכתב שני עיקרים וכו' האחד הודעת האחדות וכו' כן כתב הרב משה [בן מימון] ז"ל בפרק א' מהלכות יסודי התורה הלכה ז' אלו"ק זה אחד הוא וכו' וידיעת דבר זה מצוות עשה שנאמר ה' אלוקינו ה' אחד.

הנה הראשון שער קרית שמע בחר לו רבינו ז"ל בשער קרית שמע תחילה בדרך שבחר לו התנא הקדוש רבינו הקדוש (זכותו יגן עלינו אמן) דפתח בקרית שמע - מאימתי קורין קרית שמע - וברוך שבחר בהם ובמשנתם. טעם הדבר כמו שכתב רבי יצחק אור זרוע,³ הובא בשלטי הגבורים,⁴ כי תכלית החכמה יראת ה' ועיקר היראה ייחודו יתברך שמו.

ואפשר לתת עוד טעם אחר, כי הקרית שמע כלול בה עשרת הדברות וכמו שכתוב בירושלמי והביאו רבינו לקמן וכיין שכן נמצא שזה הוא עיקר התורה ובהם פתח התנא תחילה ולזה פתח דבריו יאיר בעניני קרית שמע, רבינו הקדוש ואחריו נמשך רבינו ז"ל, וטרם כל רבינו פתח לה פתחה להאי פרשתא במאמר דרבי אליעזר להורות לנו כמה גדלה מעלת קרית שמע שהקב"ה יתברך שמו קילסם כן

ומה שכתב וחייב אדם לקרות את שמע פעמיים וכו' הכי מתבאר בפרק קמא דברכות דף י"א בין

³ יצחק בן משה מווינה, מאה ה"ט

⁴ פירוש על הרי"ף מאת יהושע בעז בן שמעון ברוך, ממגורשי ספרד אשר גלו לאיטליה

⁵ פירוש על הארבעה טורים מאת חכם אהרן בן משה אלפנדר (1707-1774), מחכמי איזמיר, עלה לארץ ישראל ונפטר בחברון